

BAJAI HONPOLGÁR

Várostarténeti és Környezetvédő lap

1999. április

X. évfolyam 4. (102.) szám

Ára: 50 Ft

A Vörösmarty utca 1907 körül. A föld, ahol élünk.

A FÖLD NAPJA ÁPRILIS 22.

Bán Béla református lelkész ünnepi beszéde 1999. március 15-én a Petőfi-szigeten

*Tisztelt Hallgatók, Tisztelt
Ünnepelő Egybegyűlték!*

Már az antik görögök tudták: a változás mindig kockázattal, bizonytalansággal jár, ezért is félték tőle. Egy forradalom sok mindent magában rejt, és felszínre hoz előre nem látható, kiszámíthatatlan dolgokat - olyanokat, melyek alapjaiban rendítenek meg emberi egzisztenciákat.

Ezt mindnyájan érezzük. Ezért ilyenkor, március 15-én egy különös ketősség lakik bennünk. Egyrészt az ünnep iránti tisztelet, megbecsülés - másrészt mostanság nem nagyon szeretnénk forradalmi változásokat. 10 évvel ezelőtt átélítettünk egy sokrétű és sok mindent átfogó változást, s gondolom többségében szívesen emlékezünk vissza az akkor történetekre. Hála Istennek ez egy vértelen átmenet volt, sokakban, így az én generációmban is hatalmas reményeket kelte. Mostanra egy sok szempontból megváltozott világban élünk, de az alapvető létkérdéseink nem változtak meg. Kialakult egy új politikai rend, gazdasági szerkezet, a jogrend is sokban változott, néhány napja tagjai vagyunk a legerősebb védelmi szövetségnek - létezik egyfajta nyugalom, kialakultak az érdekrendszer, és ezt nem nagyon szeretnénk, ha bármí megzavarná, és talán megváltoztatná.

Mára elmondhatjuk: "Európa csendes, újra csendes - elzúgtak forradalmi..." Mostanra békés polgárok lettünk, egyre konszolidáltabb körülmények között, és - ahogy ezt mostanság mondani szokták - legfeljebb apróbb kormányozdulatokat tudunk elképzelni, de radikális fordulatot semmiképpen sem.

Bizonyára van ebben igazság, és a teoretikusok elemzéseiben magyarázatot nyer ez az egész folyamat. Nem véletlen, hogy Széchenyi István neve kerül előtérbe leginkább, mint a megfontolt és biztos építkezés szimbóluma, szemben a radikálisabb Kossuthal és társaival.

Az elkövetkező néhány percben azonban azt szeretném, hogy ne ülünk, illetve állunk a babérjainkon, ne legyünk nagyon megelégedettek, és ne csendesítsük le magunkban '48 szellemét. Én nem vagyok történész - nem tudom a hallgatókat meglepni valami új kutatási eredménnyel, nem vagyok irodalmár, s így nem '48 irodalmiságát szeretném megeleveníteni. Nem vagyok politikus, hogy a létezőt igazoljam, vagy az ellentétekből támadjam; nem vagyok társadalomkutató, hogy különféle elemzésekbe bonyolódjak. Egy bajai polgártárs vagyok, aki egy bizonyos nézőpontból látja a dolgokat, és igazából az izgat: *mit jelent/het nekünk ma ez az ünnep és ennek tartalma?*

Onnan indulok, hogy az iskolában egy roppant primitív történelem-szemlélettel találkoztunk annak idején, ahol voltak ostoba nemesek és lángelkű forradalmárok, kizárólag a társadalom alsóbb rétegeiből. A valóság persze egészen más, és mostanra elmondható, hogy '48-49 esemény elsősorban annak volt köszönhető, hogy egy társadalmi réteg, nevezetesen a nemesség, tudott önmaga fölé emelkedni. Ez azt jelenti, tudott áldozatott hozni, mikor saját érdekeit, jövőjét félretette, és képes volt össznemzeti célokért összefogni.

Önmagam és szűkebb környezetem

érdekeiről lemondani, ma az ilyen emberre úgy tekintünk, mint aki a Holdról jött ide. Ma egy valami számít, dönt - az én érdekek, annak maradéktalan érvényesítése. Jó esetben vannak jótékony cselekvések, gesztusok, de lemondás, áldozatvállalás a legtrikább esetben. Ha sikerül megszerezni egy széklet - legyen az portási, hivatali, tisztviselői, polgármesteri és föl egészen a csúcsokig -, akkor abba könnyörtelenül belekapaszkoznak, és oda igyekezünk bebetonozni magunkat. Nekem lehetőleg a legjobb, legjobb - másnak jó esetben valami. Pedig megint mondom, olyan változás, mely életet, jövőt munkál - erre jó példa '48 -, lemondásból és áldozatvállalásból indul. Nem rákényszerített, de önkéntes vállalásból.

Másodsor: nemzeti történelmünk nagyjai, így '48 vezetői, tudtak perspektivikusan, távlatokban gondolkodni, építkezni. Erre valóban a legjobb példa gróf Széchenyi. Ő nagyon messzire látott, nagy távlatokat fogott át. A jellemért nem áldozta föl a jövőt, hanem megfordítva, annak szolgálatába állította. Neki és természetesen másoknak is volt látása, gondolata a jövőről.

Mi sajnos nagyrészt olyan világban, rendszerben nőttünk fel, ahol csak ez az egyszerű filozófia uralkodott: "Az a tiéd, amit megveszel." - Amit begyűjtés, birtokolsz. A mindennapok túlélései főlemészettek rengeteg energiát. Rövid távra építési és kizárólagosan materiális módon gondolkodni - ez a miénk. Engedtesek meg, némi kritikai hang: sokszor az ember nem érzi, hogy az úgynevezett döntéshozók bírnak perspektívikus látással. Nem érződik, hogy van

gondolat, elképzelés, ídea - helyette van improvizáció, mely persze sokszor elkenhető, de nem mindig szükségeszerű. Bizonyára nem könnyű, de jó lenne nemcsak négyévenkénti távolságra berendezkedni, hanem messzebbre ellátni.

A következő dolog a jog területére vezet el. Amennyire tudom, már a tizenkét pont, majd azt követően az országgyűlés legfőbb teendője '48-49-ben az új jogrend létrehozása és megszilárdítása volt. Mint mondtam, nem vagyok jogtörténész, nem tudom milyen sikerrel zajlott le az egykori jogalkotás. Az azonban egyértelmű: a forradalom által megszerzett jogokat frott törvényekkel kell szabályozni, és ezt az egykoriak nagyon jól tudták.

A tíz évvel ezelőtt alakult EKA, majd az azt követő tárgyalások - és ebben döntő szerepe volt az egykori, néhai miniszterelnöknek - a jogi rendezés és szabályozás irányába vitték '89-90 változásait. A főbb jogi szabályozás mára befejeződött. Aminek nem sikerült még érvényt szerezni: a jogkövetés, a jogrend tisztellete és becsülete, nem a kiskapuk, hanem a járható út elfogadása. Még mindig egyfajta magyar virtusnak számít, ha sikerül átélteni az frott jogon. A legapróbb dolgoktól kezdve a százmillió adócsalásokig. Ez megint csak rövid távú gondolkodás, és lehet, hogy ez pillanatnyi előnyöket jelent, de hosszú távon és főleg a közösségre nézve pusztító hatású. Hogy generációk abban nőnek föl, hogy természetes a csalás, a törvény átélése, az semmi jóra nem vezet. Jogokra, első sorban szabadságjogokra szükség van, hogy azok ne személyektől függjenek, hanem törvényi szabályozást adjanak.

A következő dolog a szellemiség. A reformkor, majd azt követően a forradalom és szabadságharc egy nagy eszébe foglalható, és ez így hang-

zik: "Haza és haladás". Az egykori szereplők ennek gyakorlatilag mindent alá rendeltek, ebben az eszmiségben igazából nem volt vita. A megközelítést, a kibontakozás útjának módszereit nem egyformán látták, de a fő irány egy volt.

E század elején írja Ady: "Mi egysejtsen, nincsen eszme..." Ha ez részben is igaz volt akkor, mára maradéktalanul. Egy sokszínű világban élünk, eszünk és filozófiák, vallások szabadon áramolnak és toborzanak maguknak híveket. Az eszmék, szellemiségek, ideológiák piacán hatalmas a túlkínálat. Mi, bizonyosan több mindennel megpróbálkozunk, beléköstölünk, az ízek arzenálja lehet, el is kábított bennünket. A baj csak az, hogy ennek nyomán sokszor nem értünk szót egymással. Választófalak nőnek közöttünk, és jó esetben kényszerkompromisszumokat kötünk, leginkább üzleti érdekből. Durván leegyszerűsítve ez a helyzet, a pártpolitikai palettától kezdve a mi mostani egybegyűlékezésünkig. Kis túlzással: ahányan itt vagyunk - annyi eszmiség.

Úgy vélem, s talán ezért állhatok most itt, keresni szükségeltetik a kapcsolódási pontokat. Elvetek nem föladni, de a párbeszédre való készséget keresni és föntartani. Országosan és a mi esetünkben, helyi szinten is legalább ilyen fontos Hiszen érdemes, és talán nem kell nagyon kutakodni, adódnak nagy fölismerések, közös célok. Talán több, mint a hagyományos bajai patriotizmus. Arra is szükség van, és innen kiindulva többre is juthatunk. S végezetül egy fontos és lényeges kérdés: Az nagyon szép, hogy ilyen ünnepi beszédekben nemes célok és törekvések megfogalmazódnak, de ehhez miként járulhatunk hozzá, mint egyszerű, hétköznapi emberek? Sokan úgy vagyunk: Nagy dolgokat ne várjanak tőlem, hisz kis pont va-

gyok és nincs befolyásom az események alakítására.

Hadd emlékezzünk városunk '48-as kiemelkedő személyiségére, Mészáros Lázárra, az első független, felőlős magyar kormány honvédelmi miniszterére. Ahogy én tudom, nem volt egy kimondott forradalmár, nem volt hatalmas rendszerező elme. Katona volt, és amikor megbízatást kapott: tette a dolgát. Azt megelőzően és azután is. Az esetek többségében nem a színpadon, hanem a kulisszák mögött. Nem szíkszerűen látványos és nagy publicitást nyert eseményekben, de a mindennapok épitésében, a honvédsereg szervezésében, felszerelésében. Ez a későbbi győzelmek alapját jelentette.

Az egykori keresztény gondolkodóval együtt vallom és ajánlom: "Mindent megvizsgáljatok, és ami jó, azt megtartsátok". Esetünkben ez a személyes felelősséget jelenti. Azt, hogy a helyemen - önmagam nem túlértékelve, sem nem alábecsülve - végzem a dolgomat. Azt, ami látszólag nem mozdít meg világotak, mégis életet munkál és épít. Nem kizárólag szűkebb köreimet - de a tágabb közösséget, jelesül ezt a várost.

Mondanivalómat egy idézettel zárom: "Minden történeti folyamatnak javára válik, ha egyen-egyen azt tesszük, ami éppen a kezünk ügyébe kerül. Azok az emberek cselekednek bölcsen, akik a világnak annak a szűk sarkában akarják megtenni a jót, amely az Ő osztályrészüik, s azután hagyják, hogy a kovász megkelessze a tésztát. Ne gondoljuk azt, hogy mindaddig hiábavaló az életünk, ameddig nem tevékenykedünk a központi kormányzásban, a törvényhozásban, s politikai hatalmunknál fogva nem vihetünk végbe nagy dolgokat."

Adja Isten nekünk ezt a bölcsességet. Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

A Koczká cirkuszdinasztia

A tömegszórakoztatás ősi műfaja, az emberi test erejét, ügyességét és szépségét bemutató mutatványok kezdete a tivóli évezredek ködébe vész. A maga nemében teljes cirkuszi előadás az ókori görög és római népek kulturális hagyományából származik. A római császárok uralkodásának korában a *circus* volt az a kör alakú pályatér, ahol ünnepi formásgokkal öszszekötve, a különféle látványos játékokat, versenyeket rendezték. Eleinte még a vadállatokkal életre-halálra küzdő gladiátor viadalokat is a *circusban* tartották, majd azok helye a nagy befogadóképességű, ellipszis alakú porondból, lépcsőzetes nézőtérrel álló, fedetlen *amfiteátrum* építlete lett. A sokféle ókori játék mindinkább meggyerte a játékra is hajlamos rómaiak tetszését, ilyen módon szorongva már rég, szinte egyebet sem kívántak *Juvenál*s szövegéből vált mondaná szerinti -, mint "panem et circenses"-t, vagyis kenyert és cirkuszt.

A mai értelemben vett első cirkusz a 18. század harmadik negyedében keletkezett, az angol *Philipp Astley* műlovar nyitotta meg Londonban. Lovaskisról alapított, majd tetőt építtetett lovardája fölé, ahol az uralkodó szerepet játszó lovas produkciók mellett a színelvben akrobaták, clownok, árnjátékosok, állatidomárok is szerepeltek.

Azután lassacskán szerzte a világ nagyobb városaiban megteremtődtek a cirkuszművészet számára az állandó fa- és kőépületek - Pesten az első cirkuszszéri deszkabódét már 1783-ban megnyitották a mai Deák téren -, valamint a nagy utazócirkuszok is. A 19. század harmincas éveitől kezdve a legnagyobb európai cirkuszok hazánkban is turnéztek, és a 20. század elején már több tucat utazócirkusz járta az országot, három állandó is működött a fővárosban. Neves vándorcirkuszok voltak az *Antalek*, *Czajka*, *Donnert*, *Duhovszky*, *Gazdag*, *Richter*-cirkusz stb. Nem sorolnám közéjük a Koczká-cirkuszt - holott annak bajai és szerelmi vonatkozásai is vannak -, ez az oka annak, hogy elmondom a Koczká-dinasztiáról mindazt, amit kideríthetem.

A régi bajai újságok és okiratok között ráakadtam többféle dokumentumra. Így pl. a *Független Magyarorságn* nevű helyi napilap 1928. március 11-én, vasárnap megjelenő száma "Meghalt Koczká Cirkuszgazdátó" című közlése: "Koczká Antal cirkuszgazdátó pénteken, de. 11-kor Baján hírt-

len, szerve szívhajból eredő szívszélhűdés következtében, vejenek, Tóth Istvánnak Rókus u. 43. szám alatti lakásán meghalt Koczká a napokban érkezett Bajára Londonból, hogy cirkuszi felszereléseket, amik még itt vannak Baján, magával vigyen. Koczká cirkuszgazdátó a télen 12 oroszánál Oroszországban működött, s onnan Londonba ment. Koczká egyik lánya Czajka Jánoshoz, a híres birközözhöz ment feleségül, a másik Tóth Istvánhoz. Londonban időző feleségét és Lajos fiát kübelben értesítették a haláláról. Temetése vasárnap du. lesz a Rókus temetőben."

Ugyanez a lap március 16-án írta: "Vasárnap du. 5 órákor temették el Baján nagy részvét mellett a leghíresebb magyarországi cirkusz-vállalkozót, Koczká Antalt a Rókus temetőbe. Érdekes és nevezetesen ember volt Koczká, aki bejárta cirkuszruppájával és állatseregletével Európá minden országát. A cirkusz jelenleg Londonban van, s ezért sem Lajos fia, sem felesége nem jöhettek el a temetésre."

Anyakönyvi bejegyzés megerősíti az újsághíreket, hogy 1928. március 9-én de. 11-kor bonyt el, 59 éves korában Baján a római katolikus vallású, Willischbirkenben született, csehslóvak állampolgárságú állatsereglet és cirkusz tulajdonos, akinek Panek Jozefin volt a felesége, Koczká Anton az apja, anyja meg - a bejegyzés szerint - ismeretlen. A Rókus strkerben megtaláltam a 3.356 számú sírhelyen lévő sírkövét is.

Felcsigázhatják az érdeklődést az elmondottak, vajon miéle okból, éppen a mi városunkban hunyt el egy nem magyar állampolgárságú, híres-neves cirkuszgazdátó, milyen emberi kapcsolatai voltak erre-

felé, amelyek kiváltották a bajaiak együtérzését.

Az elhunyt egyik unokája, a bajai születésű - gyermek és ifjúkorát városunkban és Szeremén től, iskoláit itt és Kalocsán végozta, jelenleg Újszászon él - Tasnádi Kálmán, mekedt megdühíttam tőle, mielőtt pedagógus állást nem vállalt Újszászon, mert egy rövidebb ideig mellette is tevékenykedett a bajai Móricz Zsigmond Népi Kollégiumban. Amikor az általam is jól ismert, autóbalesetben elhunyt István bátyját 1997-ben, majd a 98 évet megélt édesanyját, Koczká Antal lányát, a szeretetreméltó Mária néni, az egykori lovarmúvészmet az idén januárban utolsó útjára kísérték a szerelmi temetőbe, a drámai helyzet fordulópontját jelentette régebbi elhatározásom megvalósításának, hogy frok a Koczká-családról, nehogy a feleség átyla borítsa be mindazt, amit a dinasztiáról megdühíttam.

A Koczká-család harmadik nemzedéke az osztrák-magyar monarchiabeli időkben Magyarországon folytatta cirkuszi tevékenységét, majd - az akkori évek legnagyobb vadállatcirkuszának tulajdonosa - 1909-ben, a megvásárolt bajai Rókus utca 43. számú házban telepedtek le.

Viasszatekintve múltjukra illik elmondani, hogy ez a nagyobb cirkusz már az 1810-es években is működött, *Franciska Mustl* vezetése alatt, kinek tulajdonát képezte az

Koczká Antal
(Willischbirken, 1868-Baja, 1928)

Tornalján, a piacz-téren.

Csak 4 nap!

Egy tornaljánról hozott

KOZKA ANTAL magy. orsz. áll. állatsereglete

Hátborzongató jelenet egy múlt századi cirkuszplakáton (1899)

utazó menasztréria. Franciska Musil lánya, az 1845-ben született *Anna Musil* és férje, az 1844-ben Wällischbirkenben született *Anton Koczka* - akinek szülei jómódú városi kereskedők voltak, s így már gyermekkorában megismerte az artistavilágot, artista lett - utána már "Utazó Állatsereglet és Vadállatok Cirkusza"-ként (Reisende Menagerie und Zoologischen Zirkus) gyarapították a vállalkozást. Koczka első állatmutatóványa volt, majd 200 különböző állatból álló hatalmas állatsereglével járta az országot. Az 1860-as évekeltől kezdve tartózkodott Magyarországon a társulat, s a század végén már "Koczka Antal és Fia Első és Legnagyobb Osztrák-Magyar Utazó Menasztréria és Vadállatok Cirkusza" (Erste und Gröste Reisende Menagerie und Zoologischen Zirkus von Anton Koczka Sohne) elnevezéssel.

Tavasztól télig járták az országot, cirkuszuk és vadállataik téli lakodóhelye Baján volt a Kálvária-dombi temetőközpont közelében lévő, már említett Rókus utcai házukban és annak nagy kertjében, amely akkor elért a mai Ósz utca emeletés házáig. *Traktilis Józsefnek*, a ház más tulajdonosának szülei és *Klasy Irén* grafikusnak a szomszédos *Zsivkovics*-féle házban lakó édesanyja is meséltek utódaiknak az ott tanyázó, jól elzárt és a szabadon is sétálgató cirkuszi állatsereglét gyűjteményéről, hogy sokszor ordítva várták az élelmet gazdájuktól.

A Koczka familia férfi tagjai unokatestvériknél, *Hagenbeck Károlynál* tanulták az állatidomítást, aki az idő tájt a világ legnagyobb állatsereglét-kereskedésének tulajdonosa volt, aki vadállatok fogására - főleg Afrikába - expedíciókat szervezett, és évenként 4-5 szállítmányt vitt Hamburgba. Tőle vették a Koczka család tagjai cirkuszuk számára a vadállatokat is. Ott Hamburgban ismétettek ismeretséget a szizadforduló egyik legtekintélyesebb idomárművével, az aradi illetőségű *miss Jézával*, a Hagebech módszer kitűnő alkalmazójával. Az 1880-ban született *Panek Jozefa* (más Józsa) 1896-ban gyereklányként került sportlovasként a "Barnum Vadállatok Utazó Cirkusza"-ba. Ott idomárkodtak saját állattal az idősebb *Anton Koczka és fia, Anton Koczka* s. *Miss Józsa* az első magyar oroszlanészeliidőző kifizető nyugalmival és az állatok feletti biztos uralommal tudásával. Az idomítás könnyű feladatnak tűnt számára. Télen - amikor egy 6 oroszlanlól készülő csoportos produkció kiállítását végezte, állatvásárlás céljából megjellegtek - mint korábban apjával máskor is - az ifjabb *Anton Koczka*, azaz *Koczka Antal* (Wällischbirken, 1868. Baja, 1928.)

Megvették az idomítás alatt álló 6 oroszlan, és meghívták a lányt, hogy dolgozzon náluk. A meghívott 1898-ban lépett fel először Fogarason a mutatványra betanított 6 oroszlanlól. Sokoldalú találékonysággal, humán dresszúra alkalmazásával formázta meg az állatidomítás többféle gyakorlatát: a karikaugrást, az oroszlanlól piramisba állítását, a körrés elő helyezett emelvényre történő felgátrásukat, utána az "hoch" helyzetbe hozásukat - amikor egyesenes üve felemelik mellső lábaikat, majd jeladásra a porond közepén egymás mellé sorakoznak - és más mutatványokat. Legendás produkciója volt a 16 hátán lo-

Miss Józsa

vagló oroszlán, amely akkorajt az idomítás szerencsésének számított. Az állatát dresszírozva csak egy, a lóidomításnál is használatos, puha, hosszú ostorral jelezte az állatoknak mozgásuk irányát.

A szép és fiatal, szőke hajú lány, amikor nem vett részt az állatok etetésében, lovagló nadrágban vagy könnyű fehér ruhában, vastag aranyláncokkal a nyakában - melyen foglalkozásának jelképe, egy oroszlanfog csüngött - sétált az állatok között, s nem lehet csodálkozni azon, hogy a bohém hajlamú ifjabb *Anton Koczka* beleszeretett, és feleségül is vette a 17 éves lányt. Házasságukból két lány és egy fiú született. Az asszony volt a család irányítója. Lányait zárdaiban taníttatta, fiábal jeles állatidomárt nevelt. Rekord ideig, 32 évig dolgozott oroszlanokkal. Többeszer rátámadtak az állatok, de mindig úrrá tudott lenni rajtuk, támadásaikat kisebb sérülésekkel megúsza. Telenként, amikor szünetelték utazócirkuszuk előadásai, fiával, *Koczka Lajossal* Európa legnagyobb cirkuszában lépett fel, mint "Leonida und Berberia". Ők képviselték a szelíd idomí-

tást akkor a világon, elérték karrierjük csúcspontját, s több évi angolai szereplésükkel gyarapították vagyonukat. Amikor fiát baleset érte, még 50 évesen is kezbe vette az állatok serkentésére szolgáló puha fonadékú szíjostortát, és fellépett saját cirkuszukban. Bejárta az egész világot, 94 évesen halt meg Németországban. A cirkuszművészet klasszikus korának nagy idomárja szállt vele sírba.

Férje, *Koczka Antal* - mint már említettem - Baján halt meg, a vagonot szétosztották. *Anton Koczka* és *Panek Jozefin* lánya, iskoláik elvégzése után fájhoz mentek. Az idősebb lány, *Koczka Jozefin Czaja Lajosnal*, a birkeöz világbajnokkal kötött házasságot, s az ő tulajdonukba került a *Koczka Cirkusz*, melyből *Czaja Cirkusz* néven világhírnévre színművekben szerepeltek. Három gyermekük született: *ifj. Czaja János*, *Czaja Mátyás* és *Czaja Ottó*. Artistának nevelték őket, légtornász színművekben szerepeltek a *Czaja Cirkuszban*, *Mátyás* testnevelési főiskolát végzett, tornatanár lett Budapesten. A fiatalabb lány, *Koczka Mária* egy rövid ideig műlovasoként szerepelt a porondon, majd feleségül ment egy szerelmi illetőségű gazdálkodó fiához, *Tóth Istvánhoz*, aki nevét később *Tasnádra* változtatta, és többé nem artistakodott. Férje volt falko-

Koczka Mária

reskedő, erődkitermelő, borkereskedő, halászbérlő. *Mariska* lányuk, aki az év első havában hunyt el - a bajai házat kapta, majd Szeremién élt. Két fiágyermeküket már nem vonozta az artista foglalkozás. *István*, az idősebbik előbb kinyelvelt lett, majd kisebb vállalkozó. A ma is viruló - 70 éves felüli - fiatalabb *Kálmán* az atlétika kiváló művelője volt egykor, és lett belőle

Karah Khavak

testnevelő foglalkozású vidéki, virtigli pedagógus.

Koczká Antal helyét fia, Koczká Lajos foglalta el. Özvegy édesanyjával szerepeltek Európára nagyobb cirksuszban, oroszánokal bírközött. Aztán abbahagyta az orosz-láindomistát, krokodil, kígyó és majomi-

domitással kezdett foglalkozni. Ő örökölte az állatállományt és a vagyon többi részét. 37 éves korában a *Guszvári* artista család lányát vette feleségül, aki segítőtársa lett mutatványainál. Vele együtt lépett fel, összejárták a világ legnagyobb cirksuszait. Baján is láthatuk az *Eros Cirksuszal* szerepelni, Karah Khavak művésznévvel krockodil hípnótizőként. Két gyermekük született, *Koczká Antal* és *Lajos*, akik ugyancsak krockodilokkal dolgoztak, mint apjuk. Az idősebbik fiú, Antal a németországi *Sarasan Cirksuszban* lépett fel, többször szerepelt Magyarországon is. Testvére, *Lajos* évek óta a pikáris *Moulin Rouge*ban egy nagy fővegmedencében bírközik - a víz felett és a víz alatt - krockodilokkal. Nemrég - február 27-én - láthatuk az MTV 1 Buroshov műsorában, ahol külföldi világsztárokkal lépett fel.

A mai korban sem áldozott le a cirksuzművészet szerencsecsillagára, a társadalom minden rétege megtalálja benne szórakozást, magának érzi, és a cirksuz megújult ősi játéka folyik tovább.

Bánáti Tibor

Erzsébet királyné, a falkavadász

1898. szeptember 10-én véget vetett a merénylet a magyar történelem kiemelkedő alakja, Erzsébet királyné életének. Az évforduló alkalmából megemlékeztek róla mindenütt, ahol megfordult kora legszebb koronás fője, aki annak idején a legkíválóbb női lovas és falkavadász volt.

Wallshausen Gyula dr. bajai születésű történész, *Erzsébet királyné és falkavadászatai* című könyve az elmúlt évben jelent meg, melyben sok, eddig feltáratlan forrásra támaszkodva, élvezetes stílusban, de a történéstörténelmi alaposágával mutatja be Erzsébet királyné hazai és külföldi falkavadászatait. Lapunkban közölt írása a Gödöllői Királyi Kastélyban 1998. augusztus 21-én tartott tudományos felolvasó ülésen hangzott el.

A közölt kép a bajai születési Telcsa Éde (1872-1948) Erzsébet királyné szobrára kiírt pályázatra készült alkotása.

A politikus Erzsébet 1867-ben beteljesít-

tette köldetését, s az önmegvalósítás más területét kereste. Nem az uralkodó feleségként, hanem *emberként*, saját erejéből, szuverén lényként kívánta elnyerni mások megbecsülését.

Akkoriban nem sok lehetőség kínálkozott a női kreativitás érvényesítésére, az autonóm személyiség kibontakoztatására - s még annál is kevesebb egy királynénak. Sportbeli adottságaival, képességeivel Erzsébetnek a falkavadászat lét-szócát alkalmának erre. 1872-től 1882-ig e különleges sportág meghatározó fontosságú volt életében. A *falkavadász Sisi nélkül hiányos az Erzsébet királynéről alkotott kép*, mert személyiségének olyan vonásai és olyan összefüggések marának rejtve, amelyek némelyike irányítónak szolgálhat a további kutatásokhoz.

Az 1867-es kiegyezés utáni években tehát szerepet váltott. Erzsébet a falkavadászat izébe Róma mellett költött bele 1869 decemberében mint vendég, 1872-től pedig már *saját társaságával* vadászott minden őszön, az *Isaszeg-Duna*, illetve *Vác-Rákócskeresztúr* általi közrefogott mintegy 60 ezer hektáros területen. 1874 nyarán tapasztalatszerzésre Angliába utazik, majd két év múlva, fo-

ruár első napjaiban 6 hétre a falkavadászatról híres Közép-Angliában, *Northampton*ól délnyugatra, Easton-Nestonban, *Hohenems* grófné álnéven kibérel egy kastélyt.

Már az érkezése utáni napon a falca után lovardát, két nap múlva pedig *Spencer lord* meghívására löncsön vesz részt a milkinckekkel gazdagon berendezett *alhorpi* kastélyban. Vendéglátója, a két évvel idősebb *John Poyntz*, az 5. earl az egyik legelőkelőbb angol családban. (Unokájának, Edward Jóhannak, a 7. earlnek a lánya: *Diana*, Károly walesi herceg tragikus véget ért felesége.)

Az igen művelt lordot más két éve - felületes találkozásukkor - megragadta Erzsébet különleges lénye, most hamarosan összebarátkozik Erzsébet *Spencer* nével, aki mindent igyekszik elővetni, hogy jól érezze magát a királyné. Spencer 1868-tól 1874-ig William E. *Gladstone* kormány alatt Írország *alkirálya* volt, azóta visszavonultan él hatalmas birtokán, és hódol szenvedélyének, a vadászatnak, de szívesen emlékezik vissza magyarországi éveire, és élményeinek színes előadásával szórakoztatja Erzsébetet - *Gödöllőn is*, ahol három őszön át feleségével együtt vendégeskedett - és biztatja, hogy szánja rá magát egy írországi vadászatra. Ott magasabbak a kerítések és szélesebbek az áriok - vagyis *veszélyesebb, tehát érdekesebb, izgalmasabb* a vadászat.

Végül, 1878 decemberében azzal búcsúznak el Gödöllőn, hogy a következő év februárja elején Írországban találkoznak.

Erzsébet útjának diplomáciai előkészítése nem talált akadályt, az angol-osztrák kapcsolat akkor felhőtlen volt, Írországban azonban a függetlenségi mozgalom zavargásokhoz vezetett.

Spencer lord jól ismerte Írországot, és tudta, hogy a vadászatra kiszemelt *Meath grófságban* teljes a nyugalom. Itt, *Summerhillben* alig kétórnyira Dublintól, sikerült megfelelő kastélyt bérelni. Az ír sziget közepé tájra mélyen fekvő, hatalmas síkság, csupa legelő, rét és rengeteg a csatorna, tó, árok, nádas. A legelőket magas kerítés választja el egymástól és ezek átnátrása próbára teszi a lovat és a lovaszt.

1879. február utolsó hetében történt. Hosszasim fűtek egy szarvast, sok tocsó-

A PÁLYATERTES BUDAPESTI ERZSÉBET-SZOBOR ÉS ALKOTÓJA, TELCS EDT

Erzsébet Királyné

gón és vízzel teli árkon keresztül. A nagy síkságon nem akadt tenyérvényi bokros rejtek, ahol a vad legalább szusszanásnyira megpihenhetett volna, csak a távolban tűnt fel egy erdő. A szarvas arra felé tartott, de közelebből kiderült, hogy egy hatalmas pusk. A szarvas szerencséjére, a magas kerítésen egy rés tátongott, amelyet két kőműves igyekezett éppen befoltózni. A vad, más választása nem lévén, fejük fölött ugrott be, nyomában a farkával egy sereg sétálgató kispap közé, akik nagy kiáltózással a szarvas után vetették magukat. De lábuk hirtelen

a földbe gyökerezett, mert egy gyönyörű nő ugratott be lovával a parkba, majdnem *dr. Walsh* rektor nyakába. Erzsébet tőle tudta meg, hogy *Moynoth* papi szemináriumban van. Azonnal leugrott lováról, és bocsánatot kért a turbulenciáért. A rektor azonban a neheztelésnek a legkisebb jelet sem mutatta, sőt, a királynét kíséretével együtt nyíjasan az ebédlőbe invitálta egy kis hideg sültre és itala. Erzsébet szabakozott, hisz ruhája csupa víz és sár volt. Másféle ruha nem lévén a közelben, Erzsébet nem szabadkozott, elfogadta a vastag posztó kőrgallért és

beleburkolódzva, kellemsen elbeszélgetett a rektorral, s a közben előkerült néhány tanárral, majd avval az ígérettel búcsúzott el vendéglátóitól, hogy rövidesen meglátogatja őket - száraz ruhában. Néhány nap múlva egy szép gyémántgyűrűt küldött Walsh rektornak a köpenyhasználatáért, majd vasárnap *Lichtenstein Rudolf* istállómeister, *Festetics Mária* udvarhölgy és a protestáns (anglikán) *Middleton* kíséretében részt vett a misén. Utána *dr. MacCabe* püspök végigkálauzolta - a klauzúra kivételével - a kollégiumon a vendégeket a kispapok éjjezésétől kísérve.

A következő évben, 1880-ban Erzsébet újból írországi vadászatra készült, bár a politikai helyzet súlyosbodott, s robbanással fenyegetett. Fellángolt a *Home Rule*-mozgalom, amely Írország számára autonómiát - önálló, független minisztériumot és parlamentet - követelt, vagyis azokat a jogokat, amelyeket a magyarországi 1848-ban, majd 1867-ben újra kivívott. Az írek jól tudták, hogy az utóbbiban Erzsébetnek jelentős szerepe volt. A zavargások már elérték Írország közepes vidékét, *Westmeath* grófságot, amiben nyilvánvalóan része volt parlamentti képviselőjének, *Charles Stuart Parnell*nek (akivel még találkozni fogunk).

Erzsébet bízott abban - s nem is alaptalanul - hogy őt nem érheti baj. Február elején meg is érkezett Írországra, s az első vasárnapon *Nopcsa Ferenc* udvarmester, *Lichtenstein Rudolf* és *Festetics Mária* társaságában felkereste a *Maynooth* papneveldét, hogy átnyújtsa ajánldékát: *sárkányölő Szent György* körülbelül egy méter magas, ébenfa talapaton álló 13 kilós ezüst szobrát. Az átadáskor az arcokról lefagyott az öröm mosolya: *Szent György* az angolok védőszentje! S innen már csak némi elfogult következtetés kellett ahhoz, hogy némelyek a sárkányban Írországot lássák meg!

Nyilvánvaló, hogy Erzsébet tanácsadói nem ismerték az ír történelmet, különben *Szent Patrik* szobrát javasolják, amint - a legenda szerint - külföldi egy bottal az utolsó kígyót, vagyis angolt a zöld szigetéről...

Erzsébet sürgősen jóvá akarta tenni e ballépést; egy londoni cégnél csináltatott egy aranybokrát miseruhát, hozzá szentesgártartó, kehelytakarót, karkendőt, stólát, mindegyiket az írek nemzeti jelvé-

nyével, löhérvél gazdagon díszítve. A miszerint hátul - vagyis az akkori szer-
tartás szerint a hűvekre néző felén - a
magyar, a bajor és az osztrák címet hi-
mezték az aranysegély fölé. A bélésre
befel ráhímezve ELISABETH 1880 ol-
vasható. (Ma Erzsébet ajándékait egy
virtniben, ugyanebben az ebédőben
őrzik, ahol a királynét 1879-ben dr.
Walsh megvendégelte.)

A szoborok még sajátos utóélete volt
híre gyorsan átkelt az Atlanti-óceánon,
és politikai töltést kapott. 1880 tavaszán
Parnell amerikai körúton járt, hogy moz-
galmához anyagi támogatást gyűjtjön.
Ekkor már két és fél millió ír élt az
Amerikai Egyesült Államokban, köztük
sok tekintélyes politikus és befolyás-
os üzletember. Parnell kiváló szónok
volt, hónapokig járta Amerika nagyobb
városait, ismertette az otthoniak sanyarú
helyzetét, az angol elnyomást, amelynek
esetlegeséhez nem mulasztotta el fel-
használni az Erzsébet által ajándékozott
Szent György szobor szimbólumát. Újta
valóságos diadalmenet volt, és ő is lehe-
tőséget kapott arra, hogy a washingtoni
képviseletőkhöz beszédet mondjon,
mint *Kossuth Lajos* 1851-ben; nem vé-
letlen, hogy az ő gyűjtő hatású beszéde-
ibe hasonlítják Parnellét a korabeli
lapok.

*Erzsébet népszerűsége az egyszerű ír
nép körében is nőttön-nőtt, olyanúgyra,
hogy mögötte már politikai tartalmat le-
hetett sejtteni.*

*Winston Churchill (Marlborough herce-
ge)* akkori ír alkirálynak - bár nagy hű-
doloja volt Erzsébetnek - nagy kő esett
le a szívére, amikor Erzsébet március
7-én - hátrahagyva lovait, ágát és egyéb
nélkülözhetetlen felszerelést, abban a re-
ményben, hogy a következő évben ismét
itt vadászhat - elindult hazafelé.

Erzsébet 1881 tavaszán ismét Frországra
késül, *Kilkennyben* már kiszemelt egy
kastélyt. Spencer lord támogatja Erzsé-
bet szándékát, 1880 áprilisa óta ismét
barátja, William Gladstone áll a kor-
mány élén, a lord pedig az írországi alkí-
rályi poszt várományosa, látszólag
tehát minden a legnagyobb rendben van,
csakohgy Ferenc József a leghatározot-
tabban ellenzi az utazást. Az ír zavarás-
ok már átterjedtek az ország közép-
vidékeire, és fenyegették az angol föld-
birtokosokat. A sajtó hírt adott arról,

hogy a "lovassvadászok ellen megindí-
tott esztelen agitáció" miatt többen Ang-
liába vitték át falkájukat. Erzsébet azon-
ban ragaszkodott tervéhez; ő egy másik
Írországot ismert meg, és el sem tudta
képzelné, hogy ott bármiféle bántódás
esetmek. A diplomáciai előkészítés meg
is indult, de már az első lépéseknél kide-
rült, hogy Erzsébet írországi vadászátát
az angol kormány rossz szemmel nézné.
Gladstone még ellenzékben - 1878-ban
elítélte az Osztrák-Magyar Monarchiát
Bosznia-Herdegovina megszállása
miatt, s most, a kormányváltással hír-
telen hűvösebbre fordult a viszony a két
nagy hatalom között. Spencer ekkor
hosszú levében fordult barátjához,
Gladstonehoz, de ez nem segített. Talán
olaj volt a tűzre, hogy Parnell - akinek a
mozgalma most már a teljes elszakadás-
ra törekedett - felkereste *Károlyi Alajos*
kondoni osztrák-magyar követet, hogy
kérje: közzétesse Erzsébethez az ír poli-

tilcus szívélyes meghívását frországra.
Garantálja, hogy a legcekevélyebb atrocí-
tás sem éri a királynét. Károlyi tapasztalt
diplomata volt, s nem utasította el Par-
nell meghívását, hanem azt javasolta:
forduljon *George Granville* angol kül-
ügyminiszterhez, kizárólag ő az illeté-
kes a meghívás továbbítására.
Ilyen előzmények után Erzsébet kényte-
len volt lemondani írországi útjáról, és
Angliában vadászott a következő két va-
dászévfában. 1882-ben hazafelé menet
még eleget tett *Aumale* herceg, az orle-
ansi család nesztorának a franciországi
Chantillybe szóló meghívásának. Ez volt
az utolsó külföldi vadászata.
1883-ban izületi bántalmak miatt lemond
a vadásztról, és *szerepet vált*: megjele-
nik a költő...

Dr. Wallshausen Gyula

Lövészegylet - lőtáblák

Lapunk februári számában hírt adunk
arról, hogy a Türr István Múzeum képes-
lapokat készített két festett lőtábláról.
Ennek kapcsán ismerkedjünk meg a lö-
vészegylet és a festett lőtáblákkal. A
hajdani polgárorség utódjaként Európa-
szerte alakultak céllovész társaságok. A
bajai Czöllövész Társulat, német nevén
"Bürgerlicher Schützen Verein" 1803-
ban alakult meg, ez volt a város első
kulturális egyesülete. Talán furcsán
hangzik a "kulturális" jelző, de a később-
iekben érthetővé válik. Alapítója pacsé-
ri Császár Ferdinánd földbirtokos és me-
gyei táblabíró. Kezdeményezéséhez ha-
marosan csatlakozott Baja város értelemi-
se is. A városi tanács saját eszperkjét
(Kiscsávolyban) ajánlotta fel erre a célra,
s a tagok adományából épült fel a két
faház, a lövészethez és a mulatságokhoz.
1830-ban Császár Ferdinánd kezdemé-
nyezte a lökért áthelyezését, és az új épü-
lethez 35 ezer téglát és 500 váltóforintot
ajánlott fel. A tanács a város déli részén
elterülő 10 holdnyi homokos területet
engedte át. A tagok további adományá-
ból 1835-re két szép épület emelkedett az
eddig kietlen vidéken, s "kies virányok,
hímes virágszőnyegek, díszes cserjék és
fák mosolygának a belépő elé." Az angol-
kerben álló épület nyugati homlokzatán
a felirat: "Polgár légy hazavél! E szép

célt elérni tanul itt."
A társulat a II. világháborúig működött.
Megszűnése után kerültek a múzeumba
a festett céltáblák, melyek az ország
egyik legnagyobb ilyen jellegű gyűjte-
ményét alkotják. Az egykori Lökért he-
lyén ma a Bereczky Máté Kertészeti
Szakközépiskola működik, emléket a
Lökertor utcanev őrzi. A Czöllövész Tá-
rsulatnak azonban sokkal nagyobb jelen-
tősége volt, mint ezt nevéből vagy a víz-
látos áttekintéséből sejteneink. Megalaku-
lását politikai, sőt világpolitikai esemé-
nyek segítették. A napóleoni háborúk
idején országszerte - Baján 1802-ben -
polgárorségekké alakultak a rend fenntar-
tása. A város tekintélyes polgárai őríz-
ték a katonai raktárakat, a sőtázaszt, kísér-
ték a kincstári pénzküldeményeket, őr-
ködték a közbiztonságot. Ezek és az u-
tódok kiképzése volt tehát az elsődleges
feladat, s ebben a bécsi udvar sem tall-
hatott kifogásolni valót. Ez ellen sem
tillakozhatott, hogy a lökért a társas ösz-
szjevetelekké színtere legyen. Ezeket a
célokat fogalmazta meg az 1805-ös alap-
szabály is: "... alakulásának és fennállá-
sának czélja pedig a polgárokat és az
ifjúságot a czöllövészethen gyakorolni és
ez által a hazá védelmére alkalmas férfiakat képezni, a társas életet fejleszteni, a
czöllövészethen barátainak mulatságot ren-

dezni és szórakozást szerezni, végre a társulat kies liget és kert helyiségeit üdítő és mulatóhelyül a polgárok és családjaik részére jókarban fenntartani."

Baja a múlt század elején mintegy hétezer lakosú, háromnyelvű iparos-kereskedő város volt. A magyarok egy része környékbeli földbirtokos nemes vagy hivatalnok, más része iparos volt. A németek kereskedők és iparosok, a délszlávok közül a szerbek kereskedők; a bunyevácok földművelők voltak. Az élénk kereskedelem és az üzleti érdek összefonásotta őket, az érdeket egyesítette, hogy társas összejöveteleken is találkozzanak, a mindennapiakat érintő városi ügyeket, sőt a haza sorsát is megvitassák, hisz ez az időszak a nemzeti öntudatra ébredés kora. A lövészegylet a maga korában demokratikus intézmény volt: egyenlő jogokkal rendelkezett a magyar nemes, a szerb kereskedő vagy a német iparos. Sőt, 1842-ben határozatot hoztak, hogy a társaságnak izraelita tagjai is lehetnek, míg az országgyűlés csak 1867-ben nyilvánította őket egyenjogú állampolgáraknak.

A hétfői lövészetenek, vasárnapi mulatságokon beszéltek mag a város ügyeit, az itt kiérlelt gondolatok kerültek a városi tanács elé. Itt határozták el pl. a gimnázium felépítését, a laktanya (ma Bányaui Júlia Kereskedelmi, korábban Megyeháza, majd Járási Hivatal épülete) felépítését, hogy a katonaságot ne a lakossághoz kvártélyozzák be.

Az utcák kikövezését, tűzkárosultak megsegítését stb. 1840-1842 között a lökért nyújtott otthont sok tűzkárosultnak. Az 1847-ben alakult Takarékpénztár alapításának gondolata is itt született. 1835-ben már magyar nyelvű lőtáblát készítettek, 1842-től a jegyzőkönyveket csak magyar nyelven vezették. Itt látták vendégül a város neves vendégeit, pl. Tiúr Istvánt, Tóth Kálmánt, de a hivatalos küldötteket is. Fehér asztal mellett sok kérdés megoldódott.

A lövészversenyek emlékei voltak a festett lőtáblák, a sikeres találatokat öröklítették meg, s a lövőház falát díszítették. A céllapot a középpontján egy szeggel erősítették fel, s ezt a szegget kellett eltalálni, ez volt a "szegelővés". A deszkatablára valamilyen képet is festettek, s az eredményes találat megörökítése mellett hazafias vagy tréfás, sokszor pajzán felirattal látták el. E pajzanságok a szegről és a lövésről szóltak, de mindig finom

képtelenséggel. A német nyelvűeket ezért nehéz is lefordítani. Ez utóbbiakból mutatunk be néhányat.

Az erősözélen a vadász egy hölgygel, a puská a fának támasztva. Távolabb a vadászoktá felemelt fárokkal szagot kapott. Szöveg: Gyorsan add a puskát ide, Látod, végre most álll (Büchse = puská, szelence, persely)

Kép: Tájban álló hölgy kezében kerek doboz, mely a célpont is, egy repülő madárra mutat. Szöveg: Lőj inkább erre a fűrjre, Csak ne az én pikszisemre.

Kép: Egy hölgy célpontul egy rőzsákkal teli kosarat tart. Szöveg: Én a szende hajadon kosárkámot odatarom, Ha a lövész nem gyáva, a rőzsámat megkapja.

Kép: Három leány három céltábla mellett áll.

Szöveg: Más lányok magukat megfeste-

tik, A mi fáradtságunkat is megfizetik. Ám hogy a táblát ezután is tartjuk, A szöveget bent kell tartanunk. Mit ér nekünk az üres tábla, A szeg volt a legnagyobb örömlünk.

Kép: Két vadász találkozik egy puttonyos lányal. A háttérben egy legény heverészik.

Szöveg: Lányka, mi van a puttonyodban? Még semmi, de ott vár már a Frídlin.

Végül egy magyar nyelvű, Klenác János főlövészemester táblája: Erkélyem álló nő tartja a céltáblát, másik oldalon a lövész.

Szöveg: Akárhogyan teszem szerét, Nem találom a nők kedvét. Középpontját ha találom, Kell-e jobbat óhajtanom.

Solymos Ede

Ünnepek

Challenge day

Jamboree day

Hallow'een

Valentine's day

Happy birthday to you - - -

Elvégre magyarok vagyunk!

Tanka a SEMMI nemlétéről

- Pátiné Banász Teréznek -

olyan hogy SEMMI -
nincs is... gondolkodj el a
SEMMI-ről... látod:

ez már VALAMI... tehát
bizonyos hogy MINDEN van.

Bácska

az Ősz divatfrizurát visel
borotvált tarkójú mezők
örzik a földet amíg kikel
a Tavasz

és dönt:

nem ez - ökl!

Lírai diagnózis

kisagykopás
szóproteízis
peng a dal: csak azért is
amputált lélek
..... félék.

B. Horváth István

Gazdagimnázium 85 évvel ezelőtt Bajaszentistvánon

Hazánkban a mezőgazdasági ismeretek oktatása csak lassan épült be az oktatási rendszerbe. Ennek valószínű oka az lehetett, hogy hagyományosan apáról fiúra szállt az évszázados növénytermesztési és állattartási tapasztalat család-on belül. Ez adódott a magyar parasztság zárt közösségi hagyományából is.

Az első szakoktatási intézményt Tessedik Sámuel alapította Szarvason, 1779-ben, Európában elsőként. Az első világháború kitörése előtt szerte az országban földművelésiskolák működtek (24), melyekben elsősorban kisbirtokosok gyermekeit tanultathatták saját birtokuk kezelését, gyakorlati képzéssel párhuzamosan. Ezekben az iskolákban - rövidebb, tanfolyamszerű rendszerben - felnőt gazdák oktatásával is foglalkoztak. Ezek a tények bizonyítják, hogy felismerték, a társadalmi-gazdasági körülmények fejlődése szükségessé teszi a gazdálkodók részére magasabb szintű tapasztalat, tudás elsajátítását, mint amit a családi hagyomány nyújt.

Ilyen történeti előzmények után szervezte meg Bajaszentistvánon - a maga nemében és idejében úttörő képzési formában - a gazdaképzést Bellosits Bálint 1914-ben.

Bellosits Bálint kiváló pedagógus és etnográfus volt. A kiegyezés évében született a Zala megyei Rédcisen. Egyetlen munkahelyen dolgozott, a bajai tanítóképzőben, 1890-től 1913-ig, az utolsó három évben mint igazgató. (Lásd még lapunk korábbi Bajai arcképcsarnok sorozatát!)

Pedagógiai munkájában nagy szerepet játszott a példamutató társadalmi aktivitás, az iskolán kívüli népművelés és a parasztság társadalmi felemelkedésének előmozdítása. Példát nyújtva ezzel tanítványainak, akik zömmel mint egy kis közösség értelmiségije, falusi tanítóként kezdtek pályájukat.

"Magyarország első rendszeres szociális kurzusát kisgazdák részére" (amint a korabeli sajtó fogalmaz) Bellosits Bálint mint a Bajai Széchenyi Szövetség elnöke szervezte meg. Később ennek mintájára Sükösdön is szerveztek ilyen "falugimnáziumot".

A kurzus tizenkét egymást követő vasár-

nap tartott 22 órában. A tananyag felölelte a legáltalánosabb ismeretanyagot. Úgy mint: magyar történelem, magyar alkotmányjog és az új választótörvény, közigazgatási alapismeretek, a kisgazdák érdeklődő, közzgazdaságtan, szövetkezési ismeretek, a szocializmus és agrarizmus története és kritikája, a kisgazdák gazdasági és szociális helyzete, gazdasági nyugdíjintézmény, magánjogi ismeretek, egészségügy: ragályos betegségek elleni védekezés, gyermekápolás és elsősegélynyújtás. Az előadásokat ennek megfelelően Bellosits Bálint, Bem Lajos, Jankulov Borisláv dr., Kovács Ferenc és Urhegyi Jenő tanítók, Horváth Béla főjegyző, Pollermann Artúr dr. orvos, Boróczy Kálmán dr. ügyvéd tartották.

A szentistváni iskola termelében megtartott képzésre hatvan hallgató jelentkezett, akiknek birtokában 1334 hold volt, átlagosan 22 hold. A legidősebb gazda 49 éves, a legfiatalabb 20 éves volt.

A kurzus 1941. április 26-án nyilvános, tinnepélyes vizsgával zárult. Az esemény rangját emelte, hogy Fáy Gyula dr. miniszteri tanácsos a földművelési minisztérium képviselőtében, Bodrogkötzy Károly szakoktatásügyi felügyelő, kir. tanácsos és a Magyar Gazdaszövetség képviselőtében dr. Czettler Jenő m. titkár is eljőttek, és megelégedéssel nyilatkoztak a példaértékű eseményről.

Ezt a kezdeményezést a mai korból visszatekinthető az 1946-ban kibontakozott Népi Kollégiumok mozgalom csirijának tekintik sokan, de sokkal inkább tekinthető a kibontakozó magyar mezőgazdasági szakoktatás kezdeti lépésének.

Ezt vagy ehhez hasonló hagyományt igyekszik feleleveníteni a falusi gazdálkodókat októ támfolyamokkal a TIT Bácskai Oktató Iskolájának Bajai környéki községeiben.

Baja városa ebben az évben emléktábla elhelyezésével emlékezik meg az első magyar falugimnázium megszervezéséről és Bellosits Bálintról a bajaszentistváni iskolában.

Jász Anikó

Múzeumi napok Baján

Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1983-ban indította el a megyei múzeumi szervezet kétévvel megartott rendezvényét. Azzal a céllal, hogy a múzeumi szervezet munkatársai ismertessék saját kutatásaikat és megismerjék kollégáik kutatásainak eredményeit. Az előadások egy azonos című kiadványban írásban is megjelentek. A rendezvény egyik célja az volt, hogy a múzeumi kutatások ne csak egy szűk szakmai körnek szóljanak, hanem munkájukat megismerjék mindazok, akik maguk is foglalkoznak szűkebb pátriájuk történetével, vagy egyszerűen csak érdeklődnek a múzeumi kutatások iránt.

Ezért rendezték meg március 29-30. között konferenciájukat Baján Múzeumi napok címmel, az előadások egy részét úgy tervezték, hogy a településsel és környékével is foglalkozzon.

A Bács-Kiskun megyei Közygyűlés elnökének, Endre Sándornak és Baja polgármesterének, Széll Péternek vendégülközelével megrendezett MÚZEUMI NAPOK 1999. konferencián 32 előadás hangzott el. Az előadások anyaga Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1998. címmel ebben az évben jelenik meg. Az elhangzott előadások egyharmadát bajainak - Bánáti Tibor, Kelemen Márton, Kollárné Éber Orsolya, Kovács Érika, Kovács Zita, dr. Kőhegyi Mihály, Dr. Mándics Mihály, Merk Zsuzsna, dr. Schwalm Pál és dr. Solymos Ede - tartották.

Ezzel a rendezvénnyel is nyitottabbá vált a múzeum, meggyeszezt ismertette és előismertette a múzeumi kutatás, szorosabbá vált a múzeum és közönségének kapcsolata.

A sugóvíz 1936 körül (Fotó: Kósa Imre)

Vissza a vizát a Dunába!

Dunai perspektívák a rajnai LAZAC 2000 program sikere alapján

Bevezetés

A tokfélék a világ legnagyobb édesvízi halai közé tartoznak. A legtermésesebb faj, a víza némely példányának testhosszúsága elérte a 6 métert, tömege meghaladta az 1000 kg-ot. A tokféléket igen sokra tartják: ízletes húsként, azonban húsuknál is becsesebb az ikrájuk, a híres kaviár. A Kárpát-medencében évszázadokkal ezelőtt leginkább a vizát tartották a halak közül méltónak az uralkodók és a nagyurak asztalára. Számos levéltári dokumentum igazolja, hogy a tokfélék halászata igen jövedelmező tevékenység volt a középkori Magyarországon. A több mázsás óriás-

lakat külföldön is értékesíthették, Bécsben külön vizamészárszékék működtek, és székelyen szállították a francia, valamint a lengyel királyi, továbbé a német püspöki udvarnak is. A túlzott halászat következtében azonban a 16. századtól a nagyméretű tokfélék gyakorisága fokozatosan csökkent a Közép-Dunán, és ma már aligha foghat bárki is vizát a Duna magyarországi szakaszán. Az egykor mesés halbőség a múlté, ám megfelelően összehangolt nemzetközi együttműködéssel lehet még remény a danai halállomány további hanyatlásának megállítására és a folyó biológiai integritásának növelésére.

Tokfélék a Dunában

A tokok legtöbb faja tengerben él, és édesvízben szaporodik, néhány faj azonban kizárólag édesvízben fordul elő. A Dunában a tokfélék családjának (*Acipenseridae*) egykor hat faja fordult elő. A Fekete-tengerből vándorolt fel a szaporodási idő-

szakban a víza (*Huso huso*), a vágótok (*Acipenser gueldenstaedti*), a sörégtok (*A. stellatus*), a sima tok (*A. nudiiventris*) és feltehetően az atlanti tok (*A. sturio*). A kecsge (*A. ruthenus*) viszont teljes életét édesvízben ulti. Bizonyos előfordulási adatok alapján feltételezhetjük, hogy a vágótoknak és a sima toknak létezik kizárólag édesvízi változata is a Közép-Duna térségében.

A 19. században a Fekete-tenger felől vándorló tokok egyes példányai még eljutottak a Duna bejórországi szakaszáig. A 20. század végére viszont a kecsge kivételével, a tokfélék csaknem kipusztultak a Felső- és a Közép-Dunán. A Kárpát-medencében az elmúlt 30 évben nincs adatunk a sörégtok előfordulására, csupán kétszer fogtak vizát, és csak néhány adat igazolja a vágótok, valamint a sima tok jelenlétét. A 20. század folyamán, az Al-Dunán is katasztrofálisan csökkent a tokfélék gyakorisága. A folyó romániai szakaszán a 19. század végén az éves tokfogás meg-

haladta az 1000 tonnát, ami az 1930-as években 600-700 tonnára, az 1960-as években 200 tonnára, az 1990-es években pedig alig több mint 10 tonnára fogyatkozott. Az atlanti tok mára kipusztult a Duna és a Fekete-tenger térségében. Az utóbbi években a síma tok előfordulását nem tudták igazolni, és a víza, valamint a vágatók gyakorisága is erőteljesen csökkent az Al-Dunán.

A dunai tokpopulációk összeomlásának alapvető oka egyrészt az évszázadokon keresztül folytatott kíméletlen halászat, másrészt a tokok egyedfejlődésében meghatározó jelentőségű élőhelyek megváltozása.

A tokfélék halászata

Hérodotosz az i. e. 5. században említett első a Fekete-tenger és a Dnyeper folyó vizáiról, ami azt igazolja, hogy a tokfélék gazdasági jelentősége már az ókorban is számottevő volt. A magyar Duna-szakasz vizáinak történeti adatai a honfoglalás utáni időkől ismertek. A 16. századi Képes Krónikából ismerjük, hogy I. András király jelentős mennyiségű felmészere-arományban többek között 50 darab vizát küldött 1053-ban Győr alá III. Henrik német császár éhező seregének megmentésére.

A 16. században a vízhalászat nagy látványosságként számított, amit a császári udvar is rendszeresen meglátogatott. Oláh Miklós tudósítása szerint 1537-ben egy különösen eredményes dunai halászat során mintegy 1000 darab vizát zsákmányoltak. A 18. század első felében, Béli Mátyás, a korszak jeles tudósa a *Tractatus de re rustica Hungarorum* című művében a következőket írta a dunai tokhalászatról. "Ha mennyiségében nem is, de halainak nemességében bizony megelőzi a Duna a Tisza. Többek között bővelkedik ugyanis tokfélékben, melyeknek páratlanul csodálatos halászásával Magyarország büszkélkedik."

Mintegy másfél évszázaddal később, 1877-ben Károlí János már ritkaságként említette az óriási méretű dunai tokféléket, amelyek fogatkozásával kapcsolatban a következőképp vélekedett: "Ez nagyjelentőségű kérdés, méltó arra, hogy a hazánk anyagi érdekeivel foglalkozó kormányfőnk is egy kis figyelmet fordítsanak rá." A 19. század végén megkezdett átfogó folyásabálványozások előtt tehát már csak szórványosan fogták a nagyobb tokfajok példányait a Közép-Dunán, ami egyértelműen a túlzott halászatnak volt a következménye. Az utóbbi másfél évszázadban ösz-

szesen mintegy 60 vízfogást jegyeztek fel a Duna magyarországi szakaszán.

A dunai tokfélék élőhelyeit megváltoztató tényezők

Érdőirtások a Duna vízgyűjtőjén

A dunai tokfélék élőhelyeit kedvezőtlenül befolyásoló antropogén tényezők közül i-dőrendben első helyen áll a Duna-medence természetes erdőterületeinek mintegy 2/3-os csökkenése. Az erős növényzet fogatkozásával a vízgyűjtőre hulló csapadék lefolyása egyre gyorsabb lett, fokozódott a talajerózió, és az árhullámok levonulása is egyre szélsőségesebbé vált. A talajerosító következtében megnőtt a folyó lebegtetett hordalékának mennyisége, amelynek kiülepedése esetenként feliszapolhatta a tokfélék kavicsos, sziklás aljzatú fvtérületeit.

Duzzasztók építése

A tokfélék folyami élőhelyeit károsító tényezők közül hatásukat tekintve a legjelentősebbek a teljes mederszelvényt lezáró duzzasztóművek, amelyek fizikailag megakadályozták a halak hosszirányú vándorlását. A Duna hosszirányú átjárhatóságának korlátozottságára jellemző, hogy a 2772-863 folyamkilométer között 55 duzzasztó került megépítésre. Érdekesességként megemlíthető, hogy az első duzzasztó 1170-ben épült Geisingenben, majd 500 évvel később követte a neudingeni duzzasztó, a folyam felső szakaszán. Az utolsó duzzasztó és erdűm 1998-ban került átadásra Bécsben, Freudenu városrészében, az 1921 fkm. szelvényben. A főfolyón megépített duzzasztók mellett a mellékfolyásokon épített vízlerőművek tovább korlátozták a vízrendszerek kapcsolatát. A Felső-Duna mellékfolyásain összesen 135 db 1000 kW feletti teljesítményű vízlerőmű épült.

A vaskapui vízlépcsők építése (Vaskapu I. 1970-ben a 942 folyamkilométer szelvényben és Vaskapu II. 1984-ben a 863 folyamkilométernél, - ahol a Duna elhagyja a Kárpát-medencét) ma már gyakorlatilag lehetetlenné teszi a Fekete-tenger felől vándorló tokfélék továbbjutását a Közép-Dunára. A vaskapui vízlépcsőrendszer üzemeltetése óta csak két hazai vízfogásról van tudomásunk, 1972-ben Ercsind és 1987-ben Paksnál került elő egy-egy példány.

Vízszennyezés

A Duna mentén kialakult településszerke-

zet, iparosítás és a mezőgazdaság kemizálásának hatására megjelentek a folyó vízében a különböző szerves és szervetlen szennyező anyagok, és az utóbbi években számottevően nőtt a folyó vízének trofitás szintje, különösen az alsó szakaszon. A nehézfém és peszticid terhelés az Al-Dunán bizonyíthatóan károsítja a vízi élővilágot, azonban nem rendelkezünk specifikus adatokkal arra vonatkozóan, hogy a vízszennyeződés növekedése miként hatott a tokfélékre.

Változások a Fekete-tengerben

A Dunában csak időszakosan megjelenő tokok életük nagyobbik részét a Fekete-tenger északnyugati szegélyében töltik. A tokfélék élőhelyét jelentő sekély víz, egyenesletes aljzati szegélyzónában azonban számos kedvezőtlen változás ment végbe az utóbbi évtizedekben. A Fekete-tenger szennyeződése jelentősen megnőtt, ami az egyes paraméterek vonatkozásában egy vagy két nagyságrenddel nagyobb, mint az Atlanti-óceán szegélyében. A tenger északnyugati térségébe ömlő folyók (Duna, Dnyeszter, Dnyeper) növényi tipánnyartalma, és szerves hordalékának mennyisége jelentősen nőtt az 1950-es évek óta, ezért a tenger partmenti zónájában erős eutrofizálódás tapasztalható. Az eutrofizálódás következtében egy új jelenség figyelhető meg a Fekete-tengeren, mégpedig az ún. időszakos hypoxikus (elégletlen oxigéntartalmú) területek kialakulása a 10-40 méter mély régióban. A jelenséget először 1973 augusztusában észlelték 3500 km² kiterjedésben a Duna-delta és a Dnyeszter torkolata között. A hypoxia kialakulása közvetlenül veszélyezteti a halakat, valamint azok táplálékszervezeit. Becslések szerint 1973 és 1990 között mintegy 60 millió tonna élő szervezet, köztük 5 millió tonna hal pusztult el a Fekete-tenger északnyugati szegélyében az időszakos hypoxikus területek hatására.

A dunai tokállomány fennmaradásának feltételei

A Dunában megtalálható tokfajok, a kecsge kivételével, ma már közel állnak a kipusztuláshoz. A veszélyeztetett populációk fennmaradásához a következő feltételeket kell teljesíteniük:

- Az eredeti populációk még létező maradványainak (vágatók és síma tok a Közép-Dunán, továbbá víza, vágatók és sóregtok az Al-Dunán) feltárása, a génállományok megőrzése, esetenként spermabankok lét-

rehozása.

- Az egyes tokfajok egyfejlesztésében meghatározó szerepet játszó élőhelyek védelme, rekonstrukciója, valamint az életér kiterjesztése (a vízszennyezések jelentős mérséklése a Duna középső és alsó medencéjében, a Fekete-tenger északnyugati szegegyében kialakult vízminőségi problémák orvoslása, a Duna közirányú átjárhatóságának biztosítása stb.)

- A fajok mesterséges szaporítása és telepítése a még megmaradt és a rekonstruált élőhelyekre

- A tokállomány halászati hasznosításának szigorú szabályozása

A veszélyeztetett tokfélék fennmaradásához az élőhelyek védelme, illetve rekonstrukciója a legfontosabb, és a legnehezebben megvalósítható feltétel. Ezzel kapcsolatban mindenképpen figyelemre méltó Európa egy másik jelentős folyóján, a Rajnán a közelmúltban valóra vált LAZAC 2000 program sikere.

A Rajna jellemző vándorhala a lazac. Halászata a kelta, római korokra vezethető vissza. A középkorban, az 1447-ben kelt, a "Rajnai halászatról szóló strassburgi rendelet" foglalkozott a halfogások csökkenésének kérdésével. 1885-ben jött létre a ma is érvényes rajnai lazachalászati állományegyezmény. A Rajnán a Dunához hasonlóan korán megkezdődtek a folyószabályozási munkák, a vízierő hasznosítása. A Tulla-féle Felső-Rajna szabályozási program a folyó mentén éleők számára közismert. A Felső-Rajnáknál 1895 és 1966 között 11 folyami vízteremtő épült. Annak ellenére, hogy már akkor próbálkoztak halállépcsők építésével, a megváltozott környezeti feltételek hatására és a kezdetleges megoldások miatt a lazacok nem tudtak felszázni fővölgységeikre. A lazacok életfeltételeit korlátozta továbbá, hogy a vegyipar döntő hatást gyakorolt a Rajna vízminőségére, és a gazdasági igények miatt a folyó egy intenzív hajóútta vált. Az 1950-es évek végére a lazac teljesen kipusztult a Rajnában, ami egyértelmű figyelmeztető jel volt.

A Rajnákn és vízgyűjtő területén az 1960-as években egy intenzív szennyvíztisztítási program kezdődött meg. A vízminőség javulása már 1986-ban érzékelhető volt. A vízminőség javulásával a rajnai vízi élővilág lassan regenerálódni kezdett, amikor 1986. november 1-jén bekövetkezett az azóta már sokat elemzett és vízvédelmi szempontból elhíresült: vegyiraktár-tűz Bázisban. A tüzoltó vízzel a Rajnába jutó toxikus növényvédők szerek totális, minden

halfajta és táplálék-szervezetre kiterjedő pusztítást okoztak.

1986 decemberében a rajnaparti államok miniszterei kijelölték azt az ökológiai célt, hogy a lazac a Rajnába 2000-ig térjen vissza. Ennek érdekében felgyorsultak a környezetvédelmi, vízvédelmi beavatkozások, és megkezdődött a Rajna és mellékfolyóinak hosszirányú átjárhatóságát biztosító halállépcsők kiépítése. A programot a közérthetőség és a társadalmi elfogadás miatt LAZAC 2000-nek nevezték el, amit az egyes országok mellett az EU LIVE program is támogat. A beavatkozások sikeresek voltak, a lazac ismét szaporodik a Rajnában, és életkörülményei napról napra javulnak. A sikerre való tekintettel a LAZAC 2000 nem fejeződik be az ezredfordulón, az ötlet kiterjesztésén munkálkodnak olyan európai vízfolyásokon, mint a Loire, Weser, Emma és az Elba. A példa adott. A rajnai megoldások és az az alapján szerzett ismeretek egyértelműen bizonyították, hogy egy nagy európai vízfolyás ökológiai integritása hosszú távon gondos erőfeszítésekkel javítható. Ezért kezdte elnemény, a Dunával foglalkozó és a Rajna vízgyűjtő területén elért eredményeket ismerő magyar szakember - biológus-vízépítő mérnök - hogy egy hasonló, természetesen a Dumára adaptált program a Duna-medencében is visszhangra talál. Ennek szellemében kezdte hozzá a VIZA/ACIPENSER 2020 Alapítvány

szervezéséhez, hogy egy olyan társadalmi bázist hozzanak létre, amelyhez a hazai illetékes szervek is kapcsolódhatnak. Nemzetközi vonatkozásban a Duna védelme és fenntartása használatra egyezmény - Duna Konvenció - 1998. évi hatálya lépése kötelezi a Duna-menti országokat a Duna és vízgyűjtője vízminőségi és hidrológiai potenciáljának megőrzésére, továbbá a vízi erőforrások hosszú ideig fenntartható hasznosítására a lakosság, az ökológiai és a gazdasági érdekeknek megfelelően.

A Felső-Dunán az 1960-as években megkezdett intenzív szennyvíztisztítási program eredményeként az 1990-es évektől jellemző a víz szerves szennyező anyagainak, a nehézfém koncentrációjának csökkentése. A vízminőség várható további javulása mellett, a vaskapui vízlépcsők hosszirányú átjárhatóságának biztosításával, továbbá a veszélyeztetett tokfajok szaporításával és telepítésével a megcélzott 20 év elegendőnek tűnik arra, hogy realitássá váljon a tokfélék tartós fennmaradása a Kárpát-medencében. A Duna magyarországi szakaszán, a Szigetközben a víztügyi és természetvédelmi szakemberek összefogásával 1998-ban épített halállépcső ennek a kezdeményezésnek is egyik csírája lehet.

Guti Gábor és Pannonhalmi Miklós

In memoriam dr. Rónai Ida

1999. január 23-án meghalt a "Felvidékiné". Azt hiszem, hogy leginkább ezen a néven ismertetem fel emlékezetünkben, és így is marad meg ott. Mindazok emlékezetében, akik még emlékezhetnek rá és akiknek emlékeztetniük kell rá. Asszonyneve, mint egy szerzői árnév ragadt hozzá, letörőbetűtlen és büszkén viselt stignamként. Azzal, hogy névelőt is tettem elé, csak egyediségét és különvonalat szerettem volna hangsúlyozni.

Annak a nevezetes generációnak az egyik utolsó tagja volt ő, akik a Bajai Rendelőintézet (SZTK) kialakításában és évtizedekig tartó egyszítálsításában kulcsszerepet vállaltak, és azt maradéktalanul be is töltötték.

Ez a jellegzetesen gondolkodó és tevé-

kenykedő orvoscsoporthoz a II. világháború, de sokkal inkább az azt követő politikai és társadalmi változások szorításában szerepet vállalt az ún. szocialista egészségügyi működtetésében, de - dicséretre legyen mondva - politikai szerepvállalások nélkül.

Említsük meg néhányukat. A névsor nem lehet teljes, hiszen csak a halál oltathat fel mindenféle inkognitót. Ehhez az emlékcsoporthoz csatlakozott most Rónai Ida is, valahova egy színi nem akaró végtelenített értekezlet új résztvevőjeként.

Dr. Bereczky László (igazgató), dr. Patkó Kálmán (belgyógyász), dr. Bálint László (fil-orr-gégész), dr. Rátvai József (igazgató, sportorvos), dr. Muity Imre (fogorvos), dr. Bertics Ernő (igazgató, belgyógyász), dr. Blazsánik József (radiológus), dr. Nagy József (fogorvos), dr. Horváth Géza (szülész-nőgyógyász), dr. Polgár Lajos (igazgatóhelyettes, általános orvos), dr. Csulyák Ferenc (által-

nos orvos, felülvizsgáló) neve is regisztráltak a történelemben. Az ő álmaikból és küzdelmeikből, eredményeikből és tévedéseikből nőttünk mi is ki és fel.

Már biztosan nem válnak magukra sokáig azok az elemzések, amelyek megpróbálják felderíteni az orvos-ember szakmai és morális magatartásának mikéntjét a szocialista társadalom kialakulásának időszakában.

Biztos vagyok abban, hogy az események sodrásban való eligazodást mindaddig magától értetődő társadalmi részvételek lehetnek feltekinthető, anélkül magatartásunkat a megengedhetetlen érdekérvényesítés torzító kizívősei nélkül, a közszolgálatig szigorú korlátai között, állandó morális önkontroll közepette végesszük.

Bátran kijelenthetem, hogy a hivatkozott korszak kihívásai, egészségügyi ideológiái és érdekeltiségi rendszere nemes tettek művelésére adott alapot.

Dr. Rónai Ida a nagy igavonók egyike volt. Cigarettafüstös reménytelen néző képe. A roskadó folyókák turtópléréi ma már fellélegezhetnek. Nincs tömegrendelés, nincs Rendelőintézet.

A történet persze régebben kezdődött. Pontosán 1917. október 27-én Aradon. Pedagógus családban született.

Fejlett és okos gyermek lévén már ötéves korában iskolapadban ült. Tizenhat évesen egyetemista és huszoneköt évesen már orvos. Románul, franciául és németül beszélt.

Kolozsvárt tanulta a medicinát, Nagyváradon cselédkönyvezett. Itt kezdte meg orvosi munkáját is a kórház sebészeti osztályán. Ezzel egyidőben a város első sportegyesületének (NAC) egyik orvosa.

Sportbírói munkája során ismerkedik meg férjével, aki Nagyváradon sportújságíró. Együttes sorsukat már a háború vezeti. Mint katonafeleség 1945 tavaszán szállt első gyermekét Ausztriába. Férje fogságba esik, és ő hazatérül - Magyarországra. Hercegszántón kezd meg orvosi tevékenységét. 1946-tól már a Bajai Kórház Sebészeti Osztályán dolgozik, dr. Nánay a főorvos, Kulcsácsi a második ember - bravúros sebész.

Dr. Ahonyi József emlékei szerint dr. Rónai Ida hamar beilleszkedett a férj munkájába, kiválóan kooperált, rendkívül hozzáférhető volt, és sokat dolgozott. Mi sem természetesebb, mint az a kör-

dés-feltevés, hogy sebészi orientációja emancipációs felismerés volt-e vagy valami más. Dr. Bereczky Lászlónál beszélgetve (ma is élő, legjobb barátja) esendőbb szándékok befolyásolhatták pályaválasztását. Egyszerűen kényszerhelyzethez került. Gondoljunk csak bele. 1946-ban Magyarországon a trianoni emigrációból repatriálva nőként beszéskedni magában véve is különleges tett.

Sajnos, már senkit nem lehet megkérdezni a valódi mozgatórugókról. (Milyen figyelmen kívül hagyások vagyunk lényeges dolgokban!)

Dr. Rónai Idára emlékezve nem szabad elszakadnunk a magyar egészségügyi II. világháborút követő történetétől. Valószínű, hogy a közösség utáni vágy olyan erős volt ebben az időszakban, hogy szakmai és baráti közösségek alakulhattak ki. Olyan csoportok jöttek létre, amelyeknek tagjai hasonló nézetek, közös élmények és egyazon jövőkép eszmerendzere kapcsolta össze. Puritánok voltak, szegények és becsületesek. De úgy érezték, hogy emberileg is többre és újra hivatottak. Kiszolgáltatták és megállították főleg a segítségüket, és egy merőben új eszmerendszer támogatja törekvésüket.

Hogy mikor ismerték fel a szepőtelen fogantatás csapdait, azt nem tudom, mindenesetre egy igen erős - szinte merev - morális rezisztenciával választottak a pilaninai történelemnek. De szakmailag nem hibáztak. Kiszármányolt és elnyúlhatetlen állapotban megféleltek a szociálpolitika demagógiájának.

A beteg embernek persze fogalma sem volt a katarziszról és a valódi veszedelmekről - akkor éppen jól járt.

Dr. Rónai Ida ebben a milőben élt és dolgozott. Nem írt tudományos dolgozatokat, nem értett a magamutogatás praktikus dolgaihoz. Csak azt csinálta - vagy harminc éven át - amit ma energikus és nagyon drága rendszerekkel próbálnak az újabb generációknak kényszeríteni: a befejezett szakellátást biztosítani, ártédek, párhuzamosságok nélkül, a lehető legrövidebb időn belül. Emberséggel és türelemmel.

Dr. Rónai Idától mint etalonról búcsúzunk. Egészségügyi munkastilus és karaktert formáló közösség tagja volt, jeltelem várományosok az időtlenesnek.

Február elsején temették. Végakaratainak megfelelően a nyilvánosság teljes kizárásával. Így utólag mégis vele vagyunk, és emléket megőrizünk.

Vajtai István

Az emberség forrásvidékein

Gyermekeinek látása a szülőanya számára: meggyőzően teste pórúsat is átjáró öröm. A narkózis bódulatából magához térő Szabóné azonban nem láthatja újszülöttjeit. Az ultrahang-vizsgálat alapján tudja, hogy azve alatt ikreket hord ki, és felkészült az elkérthetetlen császármetészes gondolatára. Ám furcsa módon, az aradi kórházban elvégzett műtét után, napokig nem hozták be a kórtérembe a kislányokat. A nővéreknek okuk volt a titkolódzásra. Az anyát - a lábazós nehézs időszakában - meg akarták kímélni a szörnyű látványtól. A testvérek száma ikrek voltak.

A Melinda és Izabella névre keresztelt kisdetek életkilátásai nem látszóttak biztatónak. Szüleik lakóhelye Kispereg, 1200 lelket számláló község Mezőhegyesssel szemben, a román oldalon. A határtól légvonalban mért távolság két kilométer, az életkörülményekben - bár hazánk sem Kánaán - a két országot egy világ választja el. A falucska lakóit he-

tente egy ízben megjelenő orvos gyógyítja, két órás rendelési idő alatt. Az ikrek apja munkanélküli. Az anya napi négy órában havi 5000 forintnak megfelelő összeget keres. A honi egészségügyi háló szövetszűrésége sem megnyugtató. A szülők földhözragadt nyomora pedig vágyálommá teszi a gyógyítás külföldi Mekkáinak felkeresését. A temesvári klinika vállalja ugyan a szétoperálás kockázatos műtétjét - de csak kilenc hónap múltán. Az ikerszületék halandósága - nem torzfejlettek esetében is - magasabb a szülőben érkező babáknál. A két kis parányi lélek - akik minden életfunkciójuk rebbenésével zavarkák egymást - megéri-e a háromnegyed éves kort?

A szülőknek más okuk is lehetett a honi egészségügyi ellátás miatti aggodásra. A transzszólván viszonyokat illetően aligha tájékozatlan Sütő András naplójában megdöbbentő tragédiák sorát jegyzi fel. Egy román erdőmunkás veseelégtelen-

ségének kezelését Kolczsvárot nem vállalják. A budapesti fogadókészítés ellérére a helyi útlevelesztálya tíz napig tűnődik a megoldást? - ne adjam? dilemmáznak. Mikor a szerencsétlen végül megérkezik főorvosunkba, az orvosok konstatálják: néhány óra múltán már ők is tehetetlenek lennének. Ir továbbá Sütő egy munkásságáról, aki a marosvásárhelyi klinika előtt az aramenőket leszállította vég kunyáért. A meghökkenő, majd riadtan többször járóközök egyike végül kikérdezi. Kislányra fekszik a klinikán, és életmentő műtéthez kellene pár liter vér, melyet az állami hematológiai központ nem tud biztosítani. Vigyen vért, akkor operálják a beteget. Félreértés ne essék: nem csak a lét periferiájára szorult pór részesül ilyen lélekdemesztő elbűnásban. Mikor az úr fején kell életmentő szívsebészeti beavatkozást elvégezni, a kiváló kapcsolatokkal bíró Sütőnek is eget-földet kell megmozgatnia a Debrecenben elvállalt műtét megszervezésére. Az adatok 1987-ből származnak. A rendszerváltás átjárhatóvá tette a határokat, és abból a tényből, hogy Kispegr egy lakosára átlagosan és hetenként hat másodpercnyi orvosi figyelem esik, nehéz lenne az egészségügyi ellátás színvonal-emelkedésére következtetni.

Ilyen családi és társadalmi környezetbe ágazva várt Izabella és Melinda sorsa jobbrafordulását. A jószerecs útjait ezúttal a véletlen is egyengette. Dr. Tényi Mária, a szegedi II. Belgyógyászati Klinika tanszékvezető Romániában járv tudomást szerzett a szími ikrekről. Így indul meg a lélekmentés mechanizmusa, melynek gépezetét több tucat, tán százát is meghaladó nemes szaklókú ember működte.

Az eseményekben fontos szerepet kapott a III. Béla Gimnázium egyik volt tanítványa. Az iskolatársak közül számosan felismerték a TV képernyőjén többször is megjelent dr. Praefort Lászlót. Praefort doktor Bácsalmáson született és élt, továbbá lakott Baján, illetve Vaskúton is egyetemi éve kezdettől. Középszkolai tanulmányait a III. Béla Gimnáziumban végezte. Tanára a jó képességű osztályban is a legkiválóbbak között tartották számon. Széles körű érdeklődése konok intellektuális etikétséggel társult. Szellemi habitusa, tapadó figyelmé egyetemi pályafutásra predestinálta. 1968-ban kezdte orvosi praxisát az Aneszteziológiai

Intenzív Terápiás Intézetben. Jelenleg klinika főorvos, szakterülete az aneszteziológia, amit a laikus közvélemény altatórvisi tevékenységként tart számon. Ez természetesen leegyszerűsítés, hiszen a narkózis és fájdalomcsillapításon túlmenően a műtét alatt az aneszteziológus a felolós beteg élettani paramétereinek megfelelő szinten tartásáért is. Míg a sebész a műtétre koncentrálna, a páciens életfeltételeit az altatórvis és asszisztencia biztosítja.

Az ikrek 1998. szeptember 8-án érkeztek meg a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetemre. A műtét megtervezéséhez néhány szerv anatómiai kapcsolattól és a keringési rendszerek összefüggését kellett teljes mértékben tisztázni. A mellcsontjuk és hasfaluk mentén összenőtt Izabellán és Melindán újjal elváltak azokat a vizsgálatokat, melyek alapján a temesvári orvosok a szétválasztást megvalósíthatónak vélték. A szegedi diagnózis megerősítette a temesvári eredményeket. Ezt követően a csecsemőkön vérkulturákat végeztek. A két gyermek vérkulturáztatása önállóan működött. A C.T. vizsgálat során az aneszteziológusok mintegy mellékteréként egy lényeges információhoz jutottak. Mivel a felvétel során a páciens nem mozdulhat - és ez a feltétel gyermeknél nyilván szendzergés állapotában biztosítható - az ikreket a vizsgálatra altatókocsin szállították el. A narkózis megkezdésekor kiderült, hogy csak az altatószert kapott baba szunnyad el. A műtéthez tehát már a szétválasztás szakaszában is két teljes aneszteziológus team szükségesnek. A C.T. összefüggő májzövetet, de különálló epehólyagokat mutatott ki. A radioaktív izotópos vizsgálat tisztázta, hogy az ikrek epikiválasztó és elvezető rendszere teljesen független egymástól. Az összenövés első zónájában tehát a szétválaszthatóság biztosítottnak látszott. A mágneses magrezonancia vizsgálat és az echokardiográfia eredményét is figyelembe véve dr. Fizesi professzor úgy döntött, a műtét végrehajtás. Időpontját szeptember 16-ára tűzte ki.

E szerdai nap előtt, hétfőn ült össze a sebész és aneszteziológus munkacsoport. A résztvevők észrevételeinek meghallgatása után kialakították a műtét végrehajtásának tervét. A feladatkiosztásról és a szervezés részleteiről ekkor döntöttek véglegesen.

Kedden dr. Praefort főorvos csoportjára hárult a technikai berendezések összehelyezésének és működésbe hozásának nagy szakértelmet és figyelmet kívánó feladata. Két altatógépet, lélegeztető berendezést, életfunkciókat megfigyelő monitor, és hat infúziós pumpa egyesítésére volt szükség, hiszen a műtétet egy szálton elhelyezett kireken kezdte meg Fizesi doktor. Am a berendezések kapcsolódását úgy kellett megoldani, hogy a szétválasztást követően külön műtőasztalra helyezték, és operáló terem másik felébe tett Izabellát saját műszerkomplexumra követni tudja.

Az előkészítő munkát dr. Praefort és orvoskollégája, valamint négy asszisztensnő végezte el. A berendezések szerelését és kipróbálását, valamint a váratlan események kivédésére szolgáló gyógyszerkészlet elhelyezését a csoport hat óra alatt fejezte be. A szerepeket kiosztották; vészhelyzet bekövetkezése esetén mindenki ismerte a teendőjét. Amit emberi előrelátás megtervezhet, számításba vették. Bár Praefort főorvos veterán háziorvoskollégával szállt a másnapi csatába - a műszerek doyenje, az egyik lélegeztető gép, 31 éve szolgálta a gyermekklinika - nyugtalanul várta a nagy napot. Tapasztalatai alapján tudta, hogy a véletlen megcsúfolhatja a leggondosabb számításait is. Fizesi professzor érzékálja sem felt nyugodtan. Bár három évtizedes sebész műtét alapján számításba vette a műtét várható fordulatait, a médiák koncentrált figyelmé zavarta. Jobban szeretne volna, ha az eseményről a sikeres műtét bejelentése után szerez első ízben tudomást az ország.

Egy-egy aneszteziológus munkacsoport két orvosból és két asszisztensből állt. Az ikreket tehát szeptember 17-ének reggelén a műtőben nyolcan várták. Fél nyolckor érkeztek meg. A műtétre való előkészítés három óra tíz percet igényelt. Az elalattott és lélegeztetőgépre kapcsolt babákon elvégezték azokat az érkiprepárációkat, melyeken át az életfenntartáshoz, netán gyors beavatkozáshoz szükséges infúzió megérkezik. Fizesi professzor az első bemetszést tíz óra negyven perckor végzi el. A szétválasztást igen gyorsan, egy óra húsz perc alatt fejezi be. A sebészi bravúr amiatt is figyelemre méltó, mert a májzövet és a mellcsont összenőtt, és közös volt a szívburok is. Tizenkét óraker a műtőasztalra

kat szétolták, és ezt követően két team (egyenként két orvosból) és két asszisztensből állottak) végezte el Melinda és Izabella sebészi ellátásának befejezését. A nagyobb súlyú, fejletlenebb Melinda mellkasát egy óra harminc perc alatt zárták. Izabella mellrepregeben azonban az önállóított szivnek nem maradt elegendő hely. Szívverése 30-40 dobbanásra esett vissza. Nála a szövetek pótlására műanyag hálót is kellett alkalmazni. A háló nagyobbra öblösítése a szív működését és keringést normalizálta. A műtét-önálló állapotból - két óra tizenöt percet vett igénybe.

Miután az aneszteziológusok a frissen operált betegeket az életani értékek normalizálódását újlag ellenőrizték, a kis pácienseket az intenzív osztályra szállították át. Úgy vélhetünk, hogy Fizési professzor és Praefort főorvos fellélegezhetek. Valóban, ők sikeresen elvégezték mindazt, ami rájuk tartozott. Szakmai tapasztalataik és irodalmi tájékozottságuk alapján azonban tudták, hogy az írek élete még koránt sincs biztonságban. 1998 májusában az Egyesült Államokban hajtottak végre szíami íreken szétválasztást. Bár a műtét sikerült, a testvérpár egyike az utólagosan fellépő komplikációkba halt bele. Melinda és Izabella felgyógyításának gondja e délutántól kezdődően dr. Katona Márta docense ráhült. Az intenzív osztály vezetője nehéz napokat élt át. Izabellánál a műtétet követő 24 órában ritmuszavar, 220-as pulzus és magas lúz jellemezett. Az életveszély elhárítása után is - mint a doktornő utólag elmondotta - két héten keresztül élt igen feszült idegállapotban. A nagy tapasztalattal gyermekorvos jól tudta, hogy a gyógyulást zavaró kedvezőtlen fordulatok gyakran még a modern medicina eszközeivel sem védhetők ki. Az "Örülök annak, hogy szerencsénk is volt!" - mondat, mellyel egyik interjúját zárja, azonban mégis rejti a lényegét. Nevezetesen azt, hogy a szerencse ilyen éles helyzetekben nagy valószínűséggel pártol a gyógyítás avatott művelőinek oldalára.

A szegedi egyetem orvosainak szakmai teljesítménye tárgyilagosan akkor értékelhető, ha figyelembe vesszük a műtét-űpusra vonatkozó statisztikai adatokat. 1962-ig hazonnögy szétválasztást végeztek el. Azóta kb. tizenöt-tizenhat újabb operációt hajtottak végre (ez utóbbi szám becslést ad). A szakirodalom -

ez természetesen a világstatisztika összesített adata - tehát negyven műtétet tart számon. Az első sikeres szétválasztást Magyarországban dr. Altorjay István professzor végezte kb. tizenöt évvel ezelőben, ugyanezen a klinikán. Nagymértékben ösztönöz szíami íreket operált szét dr. Pintér András pécsi gyermeksebész professzor. A műtétre a megfelelő technikai feltételeket biztosító müncheni klinikán került sor, mintegy tizenöt éve. Ezt követte a Szent-Györgyi egyetemen végrehajtott 1998-as szétválasztás. A negyven operációból tehát három magyar orvosok végeztek el. Még egy adat a műtét-technikai színvonalra vonatkozóan. Dr. Füzési professzor előzetesen a beavatkozás időtartamát négy-öt órára becsülte - ha nem lép fel komplikáció. A műtét ideje Melindánál: két óra ötven perc. Izabellánál volt komplikáció. Az operáció három óra harmincöt percig tartott. A sajtó múlt év őszén az eseményekkel bőséges terjedelemben foglalkozott. Ebben nincs semmi rendkívüli, hiszen hírértéke, magas szummalisztikai árfolyama a szenzációnak van. A furcsa az, hogy az újságírók tökéletesen érzéketlenek maradtak a drámai esemény - mert az volt a Szabó írek története - erkölcsi oldalával szemben. Negyven éven keresztül prófétálta az ideológia, hogy az egyén csak a társadalom felemelkedése útján örvendezhet. Nem nagy sikerrel. Tíz éve az új szelektől a vitorlák az ellenkező oldalra csapódtak át. Az új vízteszek a boldogulás forrását a gátlástalanul érvényesített egyéni érdekek vélik felfedezték. Az eredmény egy kiábrándult, az emberterestvér sorsát közönséges szemlélt társadalom lett. Míg a helyzetbe került teljesítménymentesen aranyhegyeket halmoznak fel, egy óban éhen hal egy kétevesen is mindössze hatkölcs gyermek. És nincs irgalmas kéz, mely időben lenyúlja érte. Sajnos, a kiszikadt szívek és részvétlen lelkek korában élnék.

Úgy tűnik, a hírlapírók még észre sem vették, hogy az, ami Szegeden szeptember 8. és október 7-e között történt, valami más, mint amit korunk krónikásai feljegyeznek. Megérkezik két szerencsésnek is leny, akiket a kegyetlen sors hihetetlenül sanyaró életműködésre vagy "a pusztá, néma csend"-be való idő előtti visszatérésre ítélt. Akad néhány ember, aki vállalja, hogy felveszi a balvégzet által eléjük vetett kesztyűt. Mindenkinnek van képe önértékről. Nyilván a szegedi

orvosok is felméri, hogy az esetleges kudarc önbecsülését is megrendítheti. Továbbá a vállalkozásról, melyre elkötelezték magukat, tud az egész ország, sőt a világotól egy része is felgyógyult. A két óriási. Ám a közvélemény és a szakma nyilvánossága csak az egyik oldal. A szűlk aláírása megadja ugyan a jogi védettséget, de az erkölcsi felelősség súlya az orvosokon van. A hallgatós kis agyak, a gyermek elmék helyett nékik kell dönteniük. Nem ér-e többet a lefokozott lét néhány éve e lélegről világban, mint a nagy homályban való elmerülés? Megindítsák-e az altatógépet, megtegy-e a sebeszések az első bemetszés?

A tudás, tapasztalat és gondosság találkozik az életfolyamatokat beürlő szabályozó mechanizmus hibáiban működőével. 1998. október 7-én az írek távoznak a klinikáról az újszülött Életmentő Szolgálat mentőautóján. A klinika értékei, ablakai betegekkel, nővérekkel, orvosokkal vannak zsífolva. A mentőautót tömeg veszi körül. A búcsú pillanatának emelkedettségét bizonyára mindenki éri. Úgy gondolom, e percekben más csúcsokra is felérkezünk. Néhány tucat ember behozonyította, hogy egy riedeg korban is felbuzoghat még az önzetlen segítőkészség és emberszeretet melegforrása.

Dr. Dániel József

"Meteorológiai világnap"

Naponta több alkalommal hallhatunk, illetve láthatunk a médiákban hazánkról vagy távolabbi tájakról szóló meteorológiai jelentéseket, prognózisokat. A jelentések tényeket közölnek, az előrejelzések a várható légköri állapotokról adnak információkat, amelyekre a mezőgazdasági munkálatoiban, a közlekedésben, a kirándulások esetén egyaránt a legtöbb esetben megbízhatóan támaszkodhatunk.

Mit is jelent a "meteorológia" szó? Arisztotelész az ég és Föld között zajló jelenségek tudományának nevezte, amelyhez hozzáértette a meteorok és üstökösök vizsgálatát is. Valójában a földi légkör fizikai jelenségeit vizsgáló tudomány (légkör-tan) a legáltalános magyar megfelelője), bár napjainkban Naprendszerünk más bolygóinak légköri analízise is vizsgálatának tár-

Éghajlati elemek	Mérési egység	Eszköz	Mérési idő
Hőmérséklet (levegő, talaj)	Celsius-fok (°C)	hőmérők	óránként, ill. termikusokban (1, 7, 13, 19 órákor)
Csapadék	mm	csap. mérő	naponta egyszer
Légnyomás	hektopascal (hPa)	barométer	óránként, ill. folyamatosan
Naposság	óra	űveggyűrűs mérő	napal folyamatosan
Felhőzettség (borultság, felhőfajták)	1/10 fokozattal, ill. %-ban	szemrevételezés, fényképezés	óránként
Páratartalom abszolút... relatív...	g/m ³ %-ban	pszichrométer higrométer	óránként, ill. folyamatosan
Szél: irány... sebessége... erőssége...	égtájak szerint m/s, km/h Beaufort-fók	szélészlelő kanalas szélmérő Wild-féle nyomolapos szélészlelő	óránként, ill. folyamatosan

gya lett.

A légköri adatokat három főbb módon gyűjtik a képzett szakemberek:
- földfelszíni állomásokon,
- rádiószondák segítségével,
- műholdak felhasználásával.
Az állandóan működő állomásokon az alábbi fontosabb légköri mutatókat regisztrálják:

A főbb éghajlati/időjárásai elemek és mérési-
eszközök:

A mérőállomásokon használatos eszközök, műszerek adatait leolvással vagy őirás szerkesztéssel segítségével gyűjtik. Az utóbbi években sok helyen mérik a levegő szennyezettségét is, amelynek sorára a CO₂, SO₂, CO és NO_x (nitrogén-oxidok), valamint a porszennyeződések és radioaktív sugárzások nagyságát regisztrálják.

A Meteorológiai Világszervezet által koordinált munkát segíti a hazánkban is működő Országos Meteorológiai Szolgálat, amelynek egyik állomása Baján is megtalálható az új csillagvizsgáló szomszédságában, a szegedi úton a helységnévtáblánktól jó kilométernyire, ahol állandó észlelés folyik.

A kapott mérési adatokat a megfelelő országos, majd regionális központokba továbbítják telexen vagy telefonon (a műholdakról videofelvételeket), ahol naponta elkészítik az ún. "Időjárás Napijelentést" és az időjárásjelvételeket feltüntető térképeket (ld. mellékletek!).

Természetesen, az évtizedeken át összegyűlt mérési adataikat, megfigyeléseket nemcsak a meteorológiai kutatók, hanem más tudományágak (pl. éghajlatlan) is hasznosíthatják, s egy-egy terület időjárás-

sának, éghajlatának korrekciós leírását adhatják.

Időjárásról akkor beszélünk, ha a mért adatokkal a légkör rövidebb időtartamra (pár óra, pár nap) szóló jellemzőit adjuk meg. Ezek az adatok pontosabbak, hisz valóban hűden (esetleg árnyalattal eltéréssel) fejezik ki a légköri helyzetet.

Amikor a mérési adatok több tízéves (50-100 éves!) középértékeit, gyakoriságát adjuk meg, ezek a mutatók többnyire nagyobb tájegységek (Alföld, Dunántúli-középhegység stb.) éghajlati jellemzőit jelentik. Mivel ezek statisztikai átlagok, a kérdéses évben, hónapban, napon stb. a ténylegesen mért értékek megfelelhetnek a szokásos átlagnak, de valójában sok esetben kisebb vagy nagyobb eltérések (negatív vagy pozitív anomáliák) fordulhatnak elő a hőmérséklet-, csapadék- stb. értékekben. Mivel hasznok a kontinentális melegnyarú éghajlatához tartozik, nem ritkák a "rekord" eltérések.

A meteorológiai mérések gyakori hasznosítása is sokoldalú: a közlekedés-, az agro-, az orvosi meteorológia mint alkalmazott tudományok, egyre megbízhatóbb tanácsokat adhatnak a felhasználóknak. Egy-egy május ("késői") fagy előjelzése a kertészkedők számára a palántáztatás elhalasztásához, a hirtelen légnyomás-csökkenéssel járó front prognosztizálása a szív- és érrendszeri betegségekben szenvedőknek segíti a prevenció (megelőző) magatartás megválasztásában.

Érdemes tehát időt számnunk alkalmasint a részletes időjárásjelentések figyelmes meghallgatására!

Dr. Laki Ferenc

A hónap műtárgya

Id. Éber Sándor: Anya gyermekével

A műtárgy mérete: 30 x 20 cm

anyaga: vászon

Techn.: olaj

készült: 1906.

védett: 23.

Reprodukciója 1965. évi Magyar Nemzeti Galéria - Baja, Tűr István Múzeum által kiadott katalógusban.

Fedetlen keblű fiatal nő, ülveben pólus csomósított tart. Az anya hátáról térdre leomló, rozókben hallámszó baráns-sárgászöld drapéria különös keretet ad az idilliikus jelenetnek.

A háttér sötétbarna. Az éjszaka sötétjének tömésit a fiatal nő arcára, vállára eső lámpafény megtöri. A színek lágy egymásmellettsége az anya és gyermeke gyengéd kapcsolatot fejezi ki. A képet a műtárgy nagy átlásával, realisztikus ábrázolásmóddal, ugyancsak romantikus jegyekkel tölti meg.

Ez a forma az akadémista stílus szakzsfordulás korszakában nem ismeretlen.

A képet id. Éber Sándor feleségéről és első gyermekéről, Annáról készítette.

Id. Éber Sándor Ráckevesútrón született 1878-ban. A budapesti Múzeumiakólóban Székely Bertalan tanítványa 1896-1900 között.

Művésztanárként először Kiskunfélegyházán, Sárospatakon, majd 1902-1922-ig a Bajai Tanítóképző Intézetben tanított.

Élete során számos freskót, portrét, tájképet készített. Első gyűjteményes kiállítása 1925-ben - a Nemzeti Szalon megrendezésében - nagy eseménynek számított. A szalonnak rendszeres kiállítása lett, amelynek nagydíját nagy elnyerte. Baján és Pécsen még ebben az évben Csák Istvánnal, Glaz Orszákkal, Hermann Lipóttal, Iványi Ödönwald Béssével, Rudnay Gyulával állította ki képeit.

Tanulmányozta Róma, Firenze, London, Dresden képművészetét.

Baján 1947 decemberében halt meg. Munkái-
nak egy részét az Éber Eméliekék őrzik. Az "Anyá
gyermekével" o. kép is itt látható.

Kolláré Éber Orsolya

